

ایدئولوژی و ادبیات

بررسی تطبیقی اندیشه‌های حافظ، مولوی،

خیام، شاملو و فروغ

محمد هاشم اکبریانی

انتشارات مروارید

سرشناسه:	اکبریانی، محمدهاشم، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور:	ایدئولوژی و ادبیات: بررسی تطبیقی اندیشه‌های حافظ، مولوی، خیام، شاملو و فروغ / محمدهاشم اکبریانی.
مشخصات نشر:	تهران: انتشارات مروارید، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۲۶۳ ص.
شابک:	978-964-191-481-5
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۲۶۱]-۲۶۳.
عنوان دیگر:	بررسی تطبیقی اندیشه‌های حافظ، مولوی، خیام، شاملو و فروغ
موضوع:	۱. شعر فارسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها ۲. حافظ، شمس الدین محمد، ۷۹۲ ق. ۳. مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ ق. ۴. خیام، عمر بن ابراهیم، ۴۳۲-۵۱۱ ق. ۵. Khayyam, Omarebn Ebrahim ۶. شاملو، احمد، ۱۳۰۴-۱۳۷۹. ۷. Farrokhzad, Forugh ۸. شعر فارسی - تاریخ و نقد و تفسیر - Persian poetry - Addresses, essays, lectures - Poets, Persian - History and criticism etc
رده‌بندی کتبی:	۱۳۹۵ الف/الف / PIR ۳۵۴۹
رده‌بندی دهی:	۸۱۴/۰۰۹
شماره کتابشناسی ملی:	۴۴۶۵۸۶

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی دانشگاه تهران، پلاک ۱۱۸۸ / ص. پ. ۱۶۵۴-۱۳۱۴۵
 دفتر: ۰۶۶۴۰۰۸۶۶ - ۰۶۶۴۱۴۰۴۶ - ۰۴۸۴۶۱۲. فاکس: ۰۲۷ ۰۶۶۴۸۴۰۲۷ فروشگاه: ۰۶۶۴۶۷۸۴۸
<https://instagram.com/morvaridpub> - <https://telegram.me/morvaridpub>
www.morvaridpub.com تخفیف و ارسال رایگان:

ایدئولوژی و ادبیات

بررسی تطبیقی اندیشه‌های حافظ، مولوی، خیام، شاملو و فروغ

محمدهاشم اکبریانی

تولید فنی: الناز ایللی

صفحه‌آرایی: تینا حسامی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶

چاپخانه: کارنگ

تیراژ: ۵۵۰

شابک: ۵-۴۸۱-۱۹۱-۹۶۴-۹۷۸-978-964-191-481-5 ISBN

۲۴۰۰۰۰ ریال

فهرست

مقدمه.....	۵
فصل اول: ریاضی عرفان و تجدد.....	۹
فصل دوم: مرام اندیشی حافظ و مولوی.....	۶۹
فصل سوم: شعر که متعصب است.....	۸۷
فصل چهارم: شعر در برابر شاملو.....	۱۰۷
فصل پنجم: اقتدار کرایه در اندیشه شاملو.....	۱۳۳
فصل ششم: ادبیات اعتراض ادبیات ایدئولوژیک.....	۱۵۵
فصل هفتم: بازخوانی یک شعر.....	۱۶۵
فصل هشتم: قهرمان شعرهای فروغ.....	۱۷۳
فصل نهم: فروغ مدرن تر از شاملو.....	۱۸۹
فصل دهم: زبان در شعر شاملو، فروغ و سپهری.....	۱۹۳
فصل یازدهم: شاعری که از عقل می ترسد.....	۲۰۸
فصل دوازدهم: حزب توده و نقش دوگانه در ادبیات.....	۲۱۳
فصل سیزدهم: شعر ایران، شعر حسرت است.....	۲۲۵
فصل چهاردهم: ادبیات کلاسیک؛ مردم به مثابه رعیت.....	۲۲۹
فصل پانزدهم: فراز و فرود ادبیات متعهد.....	۲۳۳
فصل شانزدهم: اندیشه‌ی شریعتی.....	۲۳۹
منابع.....	۲۶۱

مقدمه

یک «غفلت» در طول تاریخ، ما را با مصائب بزرگی مواجه کرد. ما حکومت‌های استبدادی و اقتدارگرا را نقد کردیم و با آن به مبارزه برخاستیم اما از نقد جریان‌ات و اندیشه‌هایی که با استبداد مبارزه می‌کردند، غافل ماندیم. بسیار ساده‌انگارانه پذیرفتیم هر چه با استبداد و دیکتاتوری مبارزه می‌کند پس آزادی‌خواه است و در پی تحقق آزادی است. از این نکته غافل شدیم که چه بسا آن‌هایی که با حکومت استبدادی مخالفند و با آن مبارزه می‌کنند خود ذاتی مستبد و اقتدارگرا داشته باشند. برخیزد پرسیدیم آیا ممکن نیست ماهیت و هویت جریان و اندیشه‌ای بر استبداد استوار باشد و در همان حال با حکومت استبدادی هم بستیزد و بجنگد و چراغان نابودی آن باشد؟ ما این پرسش ساده را قرن‌ها از خود پرسیدیم و اگر هم پرسیدیم آن‌را جدی نگرفتیم و پاسخی به آن ندادیم. همه چیز را ساده دیدیم و گمان بردیم هر که با شعار آزادی و برابری و عدالت و احقاق حقوق مردم، با حکومت استبدادی سر ناسازگاری پیدا کرد، پس حتماً آزادی‌خواه است و اگر صاحب قدرت شود و حکومت را به دست گیرد، آزادی در جامعه رواج

پیدا خواهد کرد و همه آزاد خواهند بود.

کتاب حاضر که سعی کرده به طرح و بررسی همین موضوع بپردازد، مجموعه مقالاتی است که بخشی از آن‌ها در نشریات مختلف به چاپ رسیده، بعضی با این‌که در نشریات منتشر شده اما تغییراتی اساسی به خود دیده و تعدادی هم برای اولین بار در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد.

کیددی کلام این مقالات آن است که شعر، به‌عنوان بستری که بخش بزرگی از اندیشه‌های ایرانی در آن جاری شده و به نمایش درآمده، از ابتدا دو شاخه یا سامان رده است؛ شاخه‌ای که بنای آن بر تمرکزگرایی در اندیشه و اما بوده شاخه‌ای دیگر که بر تکرار تکیه داده است. این دو جریان از گذشته‌های دور شکل گرفته و در شعر معاصر ما هم خود را نمایان ساخته است. بر این اساس شعر را از شعرهای عرفانی حافظ و مولوی در یک سو و شعر خیام در سوی دیگر شروع کرده‌ام و به شعر شاملو در یک سو و شعر فروغ در سوی دیگر رسیده‌ام.

در همین حال نقش جریانات، گروه‌ها و حزبی که در عصر حاضر با نگاه ایدئولوژیک سراغ ادبیات رفتند و آن ایدئولوژی زده کردند، فراموش نشده است.

برخی مقالات نیز با وجودی که به شعر عرفانی و ایا بوله‌شیک، و شاعر عارف و معتقد به ایدئولوژی نمی‌پردازند، اما برای روشن شدن موضوع و طرح دقیق‌تر مسائل در این کتاب آورده شده‌اند.

به این ترتیب می‌توان گفت مقالات حاضر به‌نوعی در چارچوب جامعه‌شناسی ادبیات به چند و چون این موضوع پرداخته است و سعی دارد نشان دهد بخش بزرگی از اندیشه‌هایی که از رهایی و آزادی و انسان متعالی و جامعه‌ی آرمانی می‌گفتند و در برابر استبداد قرار داشتند، خود عمیقاً مستبد و مبتنی بر تمرکزگرایی بوده‌اند.

تنها مقاله‌ای که خارج از ادبیات به این موضوع پرداخته، مقاله‌ای است

که به اندیشه‌های دکتر شریعتی اشاره دارد تا از این طریق شباهت‌های آشکار اندیشه‌های تمرکزگرا در شعر و دیگر رشته‌های ایدئولوژی زده مشخص شود.

نکته‌ی پایانی این که بعضی موضوعات و محورها در دو یا سه مقاله کم و بیش تکرار شده بود که در مواردی حذف شد، اما از آن‌جا که کلیت تعدادی از مقالات به برخی از این محورها وابسته بود، امکان حذف‌شان میسر نشد.

محمدهاشم اکبریانی - آبان ۱۳۹۲

www.ketab.ir